

RAPPORT OVER UDGRAVNINGEN
AF
EN SVENSKEKRIGSSKAT
PÅ
AMAGERMUSEETS JORD
29. MARTS - 18. APRIL 1989

AF
MICHAEL AHLSTRÖM

**VED UDGRAVNINGEN AF EN SVENSKEKRIGSSKAT PÅ AMAGERMUSEETS
JORD HAR FØLGENDE DELTAGET:**

MICHAEL AHLSTRÖM

- Siden maj 1988 museumsassistent ved Amagermuseet og Dragør Museum.

KJELD TRUBERG

- Ansat i januar 1989 som langtidsledig ved Amagermuseet og Dragør Museum.

PETER AAGAARD OLSEN

- Normalt fast kustode ved Dragør Museum, men i perioden oktober 1988 til maj 1989 ansat som langtidsledig ved Amagermuseet.

DIRCH JANSEN

- Fotograf og formand for Amagermuseets bestyrelse - Stillede sig selv og sin traktor til rådighed ved afgravningen af pløjejorden i udgravningsfeltet.

NIELS ENGBERG

- Museumsinspektør ved Nationalmuseets 2. afdeling - Har et par gange tidligere været tilkaldt til udgravninger på Amagermuseets anden gård - Nordgård.

JETTE R. ORDUNA

- Cand. phil.. Ansat ved Nationalmuseets 2. afdeling.

KIRSTEN R. LASSEN

- Museumsassistent ved Nationalmuseets 2. afdeling.

JOHAN R. M. JENSEN

- Studerende ved Nationalmuseets 2. afdeling.

JØRGEN STEEN JENSEN

- Museumsinspektør ved Nationalmuseets 6. afdeling - Den kgl. Mønt-og Medaillesamling.

KURT GULDBORG LARSEN

- Rådhusbetjent ved Dragør Kommune, medlem af Dragør museumsforening, medhjælp ved lokalarkivet i Dragør, ivrig amatørarkæolog, numismatiker o.m.a..

ANNELISE JØRGENSEN

- Amatørarkæolog tilknyttet Nordsjællands Folkemuseum i Hillerød.

GETHA NIELSEN

- Amatørarkæolog tilknyttet Nordsjællands Folkemuseum i Hillerød.

I udgravningsperioden har følgende personer i øvrigt medvirket:
Anne Fogh, Jens Peter Kristoffersen og Karen Bunk - Alle fra Nationalmuseets og Gilleleje Museums udgravninger i Søborg ved Gilleleje.

Der skal rettes en varm tak til:

- **Nationalmuseets 1. afdeling** for udlån af metaldetektor.
- **Museumsinspektør Flemming Beyer, Nordsjællands Folkemuseum** og personalet på **Hørsholm Egns Museum** for formidling af kontakt til amatørarkæologerne samt udlån af metaldetektor.
- **Lokalarkivet i Dragør** for indkvarterings- og dødslist over borgere fra Amager indkvarteret på Christianshavn 1658 - 1660.
- **Lokalarkivet i Tårnby** for materiale om svenskekrigsskatten fra Tømmerup.
- **Kurt Guldborg Larsen** for udlån af kortmateriale over St. Magleby, div. opslagsbøger over mønter og et utal af gode råd og kommentarer under færdiggørelsen af rapporten.

Sammenfattende rapport over udgravningen af en svenskekrigsskat på Amagermuseets jord.

Onsdag d. 29. marts 1989 blev der ved et tilfælde fundet en mønt på pløjemarken lige ud for Amagermuseet. Det var museumsassistent Michael Ahlström, der opdagede mønten, da han var ude på marken, der tilhører museet, for at brænde en papkasse.

Det viste sig hurtigt, at det drejede sig om en 2-mark fra 1644 - en såkaldt "Ulfeldter" eller "Hebræer" - med Christian IV's kronede kongemonogram på forsiden og indskriften "Justus Jehova Judex" (Herren er en retfærdig dommer) på bagsiden.

Samme dag blev der ved visuel gennemgang, af marken, fundet yderligere 2 mønter - en 16-skillings 1625, Chr. IV. samt en 4-mark 1657, Fr. III. - tæt ved det første fundsted. Da vi mente, det ikke kunne være helt tilfældigt, at der lå tre mønter tæt ved hinanden, besluttede vi at undersøge området nøjere med en metaldetektor. Nu ligger det sådan, at museet ikke har nogen detektor, så vi måtte prøve at låne os frem til en. I løbet af den følgende dag lykkedes det at få tilsagn om lån af en fra Nationalmuseets 1. afdeling. Den blev hentet næste morgen.

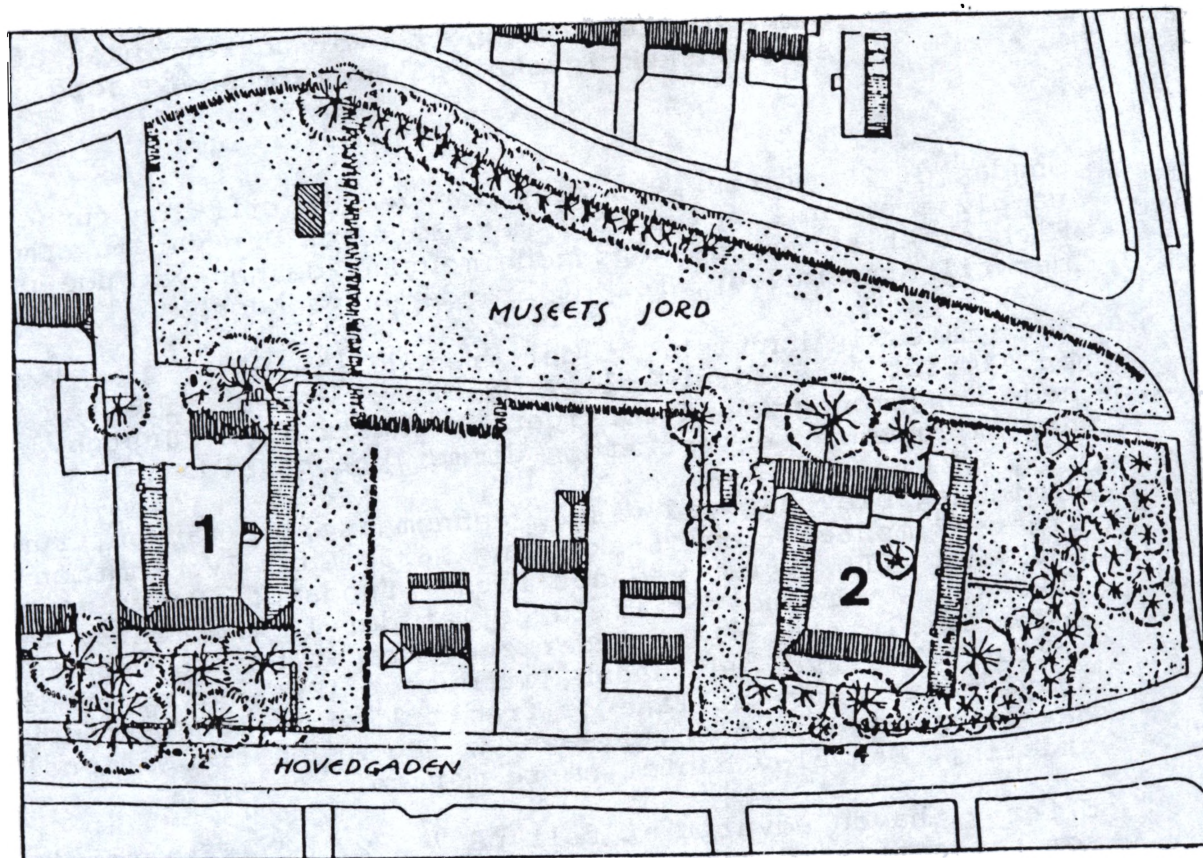
Efter vi havde udvalgt et felt på 7 x 27 m., afsatte vi 53 mærker, som havde givet detektorudslag. De 20 blev udgravet og af dem, indeholdt kun de 5 mønter, men det gav trods alt 10 stk.. De følgende dage frem til og med den 4. april fandt vi yderligere 21 mønter. Da der stadig ikke var nogen mønt yngre end 1657, var vi rimelig sikre på, at det måtte være en svenskekrigsskat.

Vi lavede en tegning over de fundne mønters fordeling i marken, og den viste en koncentration ca. midt i vores store felt. Vi kunne samtidig se, at mønterne var trukket ud på, hver side af koncentrationen - i længderetningen. (Se tegning). Det kunne kun skyldes det eller de sidste års jordbearbejdning.

Ved hjælp af en traktor med bagsluffe blev de øverste ca. 10 cm. pløjemark trukket af, dels for at få en ren flade, så vi kunne se evt. nedgravninger og/eller bebyggelsesspor, men også for at gøre det nemmere for metaldetektoren at spore mønterne. Den har svært ved at spore noget, hvis jorden er meget knoldet og fuld af luftlommer. Via Nordsjællands Folkemuseum fik vi hjælp af to amatørarkæologer med, hver deres detektor. De fandt ca. 20 mønter ved at gennemgå den aftrukne jord, der var blevet lagt i bunker for senere soldning.

Vi tog nu kontakt til museumsinspektør Niels Engberg, Nationalmuseets 2. afdeling, for at få hjælp til at foretage en regulær, men hurtig udgravning omkring koncentrationen, inden det halve Amager kom for at gå på skattejagt. Selv om samtlige implicerede havde fået mundkurv på, turde vi ikke satse på, at rygten ikke ville løbe hurtigere, end vi selv kunne.

Vi tog også kontakt til museumsinspektør Jørgen Steen Jensen, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, som kom for at vurdere, om det nu også var en svenskekrigsskat, hvilket han ikke var i tvivl om, at

 Det 3 x 6 meter store felt rundt om møntkoncentrationen.

1 Amagermuseet.

2 Amagermuseets anden gård - Nordgård.

det var. Efter Jørgen Steen Jensen havde afgivet sin beretning, fik vi da også tilsagn om hjælp fra Nationalmuseet, men der ville gå nogle dage, inden de kunne frigøre mandskab. Ventetiden brugte vi til at afsætte et nyt felt rundt om møntkoncentrationen. Det målte 3 x 6 m..

Efter renskrabning, af fladen, i det nye felt gik vi i gang med at grave de næste 15 - 20 cm. af. Vi havde fået oplyst af den mand, der passer jorden, at der var blevet dybdepløjet i efteråret '88 så, hvis vi skulle have nogen mulighed for at se en evt. nedgravning, måtte vi altså ned under pløjelaget. Den opgravede jord blev lagt i en bunke for sig selv til senere gennemgang med detektor evt. soldning. Under udgravningen blev der fundet seks mønter, tæt på hinanden, sammen med et ben af en rødlerpotte. Om det er den potte, mønterne har været lagt i, er næsten umuligt at sige - med kun et skår - i så fald har ploven sandelig fået ramt potten grundigt. I øvrigt er der på en af de fundne mønter en tekstilrest, så der må have været en eller anden form for indpakning.

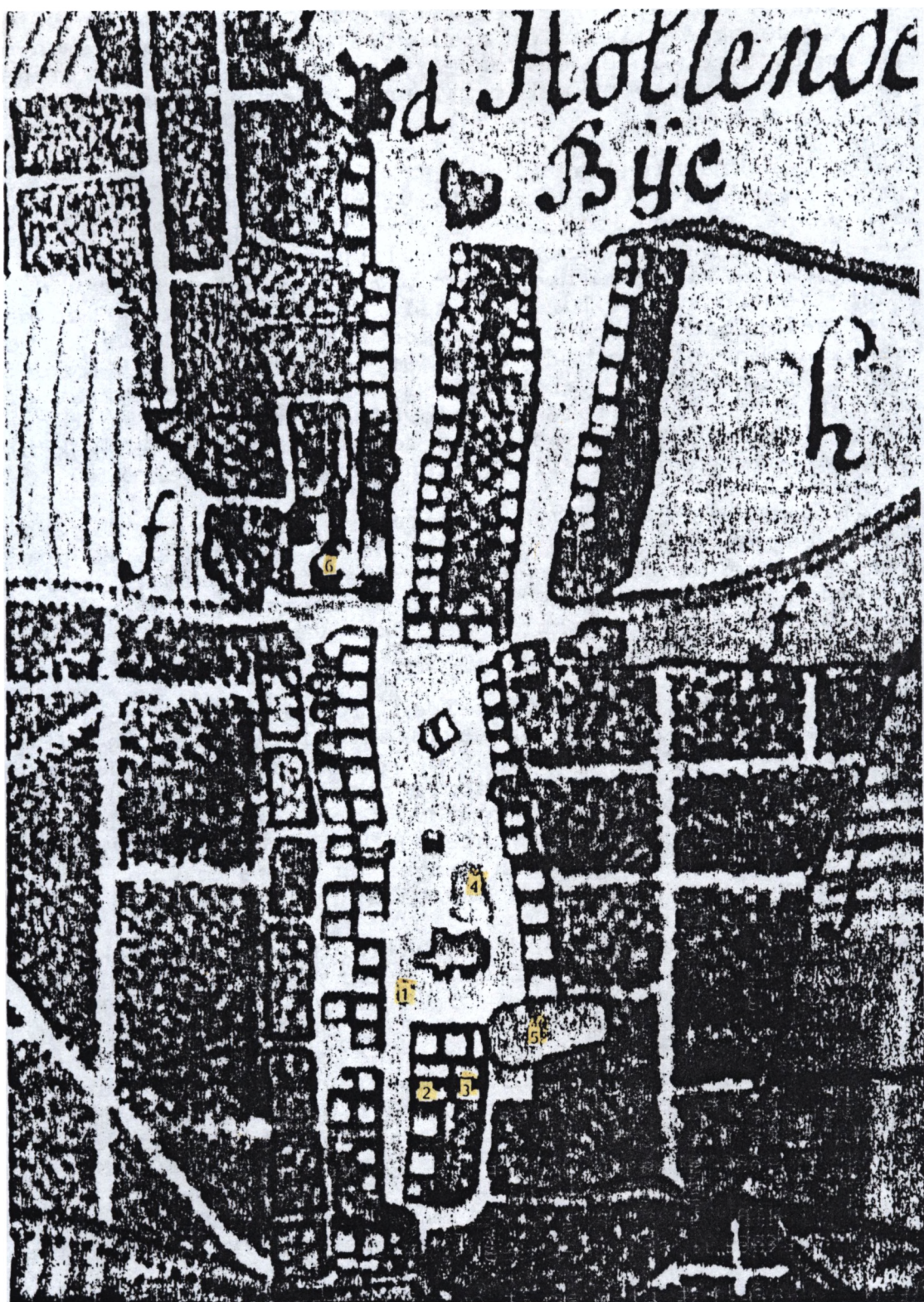
I flg. et bykort fra 1730 kunne vi se, at der har ligget to små gårde bag museumsgården. Hvornår de er opført, deres præcise placering og om det er fra en af dem, skatten stammer, var og er det desværre umuligt at sige. Vi håbede udgravningen kunne løfte lidt af sløret, men sådan skulle det ikke være. Det vil kræve en større udgravning.

Torsdag den 13. april kom hjælpen fra Nationalmuseet - Museumsinspektør Niels Engberg og assistent Kirsten Lassen. Vi gik straks i gang med, at solde nogle af de jordbunker vi havde liggende. Det gav desværre ikke det helt store resultat. (Det skulle senere vise sig at, hvad mønter angik kom de "for sent". I de dage de var her, blev der kun fundet otte mønter.) De følgende dage kom der flere "national-folk" til - Johan Jensen og Jette Orduna - så på visse tidspunkter var den samlede arbejdsstyrke oppe på 8 mand (m/k).

Ved hjælp af Nationalmuseets nivelleringsapparat fik vi målt feltet ind. Kote på fladen efter 2. afgravning blev således: 3,48 m. i det syd-vestlige hjørne og 3,72 m. i det nord-østlige. Vi gravede nu yderligere 10 cm. jord af og renskrabede fladen. Dette lag var stort set fundtomt, og da der heller ikke i fladen kunne konstateres bebyggelsesspor eller nedgravning til mønterne, fandt vi ingen grund til at grave dybere. Der blev dog til slut gravet to små huller langs feltets nordprofil for at få kontakt med undergrunden. Den gennemsnitlige kote var her ca. 3,40 m..

I 11. time - på udgravningens sidste dag - blev der med detektor fundet en mønt. Dermed kom fundet op på i alt 85 mønter.

Det er nok tvivlsomt, om vi har fundet alle de mønter der måtte være. Vi gjorde, hvad vi kunne, men skulle der være nogle tilbage, så pyt! - Der skal også være noget til vore efterkommere.

- 1 Hovedgaden.
- 2 Amagermuseet.
- 3 Gården hvor der nu er mark og, hvor mønterne er fundet.
- 4 Det nuværende gadekær.
- 5 Det gamle gadekær hvor nu gården "Fadersminde" og vandværket er.
- 6 Store Magleby kirke.

DAGBOG

Kjeld's dagbog

29.03.89

Ved visuel gennemgang fandtes 3 mønter i overfladen.

31.03.89

Ved anvendelse af detektor afsættes 53 markeringer i det udvalgte felt - 7 m. bredt og 27 m. langt - målt fra sti og hæk. Centerlinie ved 5 m. fra hæk i hele længden.

27 markeringer mellem 0 og 5 m..

26 markeringer over 5 m..

I alt 53 markeringer, hvoraf 20 blev udgravet - 5 markeringer indeholdt fund (mønter). I alt 10 stk..

03.04.89

Søgningen fortsatte med detektor. Ud af de resterende (53-20) 33 markeringer blev 17 udgravet. 8 markeringer indeholdt fund (mønter). I alt 10 stk..

04.04.89

Søgningen fortsatte med detektor. Ud af de resterende (53-37) 16 markeringer som blev udgravet, indeholdt de 2 fund (mønter). I alt 2 mønter.

Med traktor blev der afskrabet et areal 15½ m. fra stien og ud til 27,0 m. og 6,60 m. fra hæk. Afskrabningen var ca. 25 cm. dyb i forhold til gennemsnitlig jordoverflade. Arealet på 11½ m.x 6,60 m. blev delt af centerlinie 5 m. fra hæk.

Arealet blev gennem søgt med detektor og der blev afsat 36 markeringer over 5 m.. Alle 36 markeringer blev udgravet - 8 indeholdt mønter. I alt 11 mønter.

05.04.89

I det afskrabede areal afsattes yderligere 38 markeringer - 17 markeringer over 5 m. fra hæk og 21 mellem 0 og 5 m. fra hæk.

Markeringerne afsat med detektor. Alle 38 markeringer blev udgravet og i 7 fandtes mønter - i alt 7 mønter.

Ved afsøgning langs det afskrabede felt fandtes 1 mønt, siddende i en jordknold, som traktoren havde "væltet" ud til siden med bag-sluffen.

Afsøgningsfeltet blev afsat omkring største koncentration af fund: Mellem 4 og 6 m. fra hæk og mellem 15 og 21 m. fra sti.

I alt 6 x 3 m. = 18 m².

Pløjejorden blev bortgravet i feltet og oplagret for sig selv, til senere gennem søgning. Feltet udgravet fra 21 m. og mod 15 m. i hele bredden og 15 - 20 cm. i dybden.

Sidst på eftermiddagen fik vi hjælp af to amatørarkæologer tilknyttet Nordsjællands Folkemuseum i Hillerød. De var til stor hjælp, idet de fandt mange mønter i den opgravede jord.

Der blev i alt fundet 40 mønter.

Michael's dagbog

06.04.89

Dagen gik med at ringe rundt for at finde ud af, om der kommer nogen og hjælper os med at grave.
I morgen får vi besøg af Jørgen Steen Jensen, Mønt- og Medaille-samlingen.

07.04.89

Jørgen Steen Jensen kom kl. 12. Han er ikke i tvivl - det må være en svenskekrigsskat. Han ville skynde sig hjem og skrive en beretning til R.A.S. (Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat), så vi kan lave det hele om til en §26 undersøgelse.
Jeg har talt med Niels Engberg, Nationalmuseets 2. afdeling. Han vil ringe mandag for at sige, hvornår de kommer og graver.

10.04.89

Vi venter på at Niels Engberg skal ringe. Imens bruger vi tiden til gennemgang af kildemateriale.

11.04.89

Niels Engberg har ringet - De kommer på torsdag.
Jeg har talt med Kurt Guldborg Larsen - I flg. har kortmateriale skulle der have ligget to små gårde bag museumsgården; så det er muligvis fra en af dem mønterne stammer. Det vil måske vise sig når vi går i gang.

12.04.89

Anne, Peter og Karen kom ved 12-tiden. Vi prøvede at solde og grave lidt, men det gav ikke noget. Sidst på dagen kom Kurt på besøg og se om ikke han fandt en mønt, lige inden han skulle gå. Det var en 2-mark, Frederik III. 1653. Den blev fundet i feltet tæt ved den sydlige kant - ca. midt for.
Jeg har talt med Niels Engberg - Han kommer i morgen sammen med en assistent.

13.04.89

Niels Engberg + assistent, Kirsten, kom kl. 9.30 og efter morgenkaffe gik vi i gang med at solde den jord der var trukket af med traktoren. Niels fandt 2 mønter, Kirsten 1 og jeg 1.
Om eftermiddagen soldede vi noget af jorden i selve feltet.
Peter fandt 1 mønt.

14.04.89

Niels, Kirsten + ny mand - Johan - kom kl. 9. Efter en hurtig rundvisning på museet tog vi fat. Den sidste jord fra 1. afgravning, der var tilbage i feltet, blev delt op i tre bunker. Den del, der havde størst interesse, blev soldet - Det gav 1 mønt.
En del af "traktorbunken" blev også soldet, men uden resultat.
Fladen i feltet er de sidste dage blevet hård som sten, så inden vi gik hjem, dækkede vi den over med plastik, i håb om at den

ville "tø" op til på mandag.

På mandag kommer der en ny hjælper fra Nationalmuseet - Det er Jette Orduna.

Jette's dagbog

17.04.89

Niels, Johan, Kirsten og Jette startede dagen henholdsvis med at solde og afrensning af fladen. Da der ikke var spor i feltet af evt. nedgravning, gravedes endnu et ca. 10 cm's lag af. Dette lag var næsten uden fund af keramik o.lign., ingen bebyggelsesspor og dermed ingen grund til at grave dybere. Sidst på dagen fremkom endnu en mønt under soldning; således er der i alt fremkommet 84 mønter.

18.04.89

Johan, Kirsten og Jette kom til sidste dags undersøgelser. Den resterende del af jordbunken, med mønt fundet i går, blev soldet. Alle jordbunkerne blev gennemgået med metaldetektor. Ingen mønter! Der blev gravet to huller i feltets nord-østlige del med henblik på at få fat i undergrunden.

Ved kaffepausen fandt Kurt endnu en mønt under den jord, vi har soldet hele dagen, (med metaldetektor).

Dermed er der fundet i alt **85 mønter**.

KONKLUSION

Det man med sikkerhed kan sige er, at der i perioden 29. marts til 18. april 1989 blev fundet 85 sølvmonter på marken bag Amager-museet, at de, p.g.a. jordbearbejdning (pløjning ect.), lå spredt over et større areal og at de tidsmæssigt dækker Christian IV's og begyndelsen af Frederik III's regeringstid i og med den ældste mønt er fra før 1595, (lavet af ærkehertug Ferdinand II. af Tyrol 1564-1595) og de yngste er fra 1657.

Det er straks mere usikkert hvordan de er havnet på den ovennævnte mark. Der er dog en til vished grænsende sandsynlighed for at det drejer sig om en såkaldt svenskekrigsskat - Altså penge skjult i forbindelse med svenskekongen Carl X. Gustav's belejring af København 1658-1660.

Krig og angst for plyndring med nedgravning af sølvtøj og mønter til følge kendes gennem hele historien - ikke mindst i Chr. IV's og Fr. III's tid. Man gemte hvad man kunne for de plyndrende soldater, men mange skatte blev ikke gravet op efter krigen, fordi ejermændene var dræbt. Man kan tro at dette også er tilfældet for Amagermuseets møntskat.

Under udgravningen af mønterne blev der sat store forhåbninger til fundet af en eller anden form for emballering, men det nærmeste vi kom, var et tekstilafttryk på en af mønterne - en nederlandsk ½-daler. Dette tyder stærkt på at mønterne har været i en eller anden form for pose. Der blev også fundet seks mønter tæt på hinanden sammen med et ben af en rødlerpotte, men trods nøje undersøgelse af fundstedet fandt vi ikke flere potteskår fra samme potte. Det står derfor frit for at tro, at det lille fragment stammer fra en potte, mønterne har været lagt i.

Tegningen, der blev lavet over mønternes fordeling på marken viste en koncentration med spredning til alle sider p.g.a. jordbearbejdningen. Der blev ikke fundet det mindste tegn på en nedgravning i forbindelse med koncentrationen. Der er derfor den mulighed, at det drejer sig om en klump mønter revet løs fra den egentlige klump af ploven og som så med tiden er blevet yderligere spredt. Da vi hverken havde tid til eller mulighed for at udgrave hele marken kan en sådan "hovedklump" og/eller nedgravning sagtens være et andet sted end det undersøgte. Kunne vi i det mindste, så ikke afsøge marken med metaldetektor for at se, om der skulle være flere mønter? Jo, det kunne vi godt, men det ville være utroligt tidskrævende, da man i umindelige tider har kastet al slags affald derud - lige fra ituslået porcelæn til søm, skruer, ølkapsler, hestesko, sikringer o.m.a..

I flg. et kort over St. Magleby fra 1730 skulle der have ligget en gård, hvor der nu er mark, men om der også lå en på samme sted og, hvem der i så fald har beboet den er umuligt at sige, da alle byens gamle dokumenter og protokoller brændte i 1821. Det kan kun en større arkæologisk undersøgelse måske give svar på.

Til gengæld ved vi at befolkningen flygtede i sikkerhed bag voldene på Christianshavn da en del af den svenske hær, med Carl X

Gustav i spidsen, gik i land på Amager den 8. oktober 1658. Fra lokalarkivet i Dragør fik vi nogle indkvarterings- og dødslistes over borgere fra Amager indkvarteret på Christianshavn 1658-1660. Måske står mønternes ejer på en af disse lister.

Der har også været fremsat den teori, at det skulle være en svensk soldat, der under flugten fra Fr. III. og hans soldater, der gjorde udfald den 10. oktober 1658, har gravet sit tyvegods ned for ikke at have det på sig, hvis han blev fanget. Han kunne jo altid efter krigen komme tilbage og grave mønterne op: Men af den landsatte svenske styrke blev godt en tredjedel eller 400-500 mand slagtet af danske soldater på markerne mellem St. Magleby og Dragør og i Dragør by - Måske var han blandt de faldne.

Den ovennævnte teori begrundes med de i møntfundet værende 11 svenske mønter, og dette er da også usædvanligt i danske 1600-tals fund. I 1921 blev der til Nationalmuseet afleveret 256 sølv mønter fundet i Tømmerup, der er naboby til St. Magleby. Det var også en svenskekrigsskat som bl.a. indeholdt 4 svenske mønter, uden det dog af den grund kan tolkes som tyvegods. Tager man den nære beliggenhed til Sverige og den samhandel, der i fredstid må have fundet sted i betragtning, virker det absolut ikke usandsynligt, at der forekommer svenske mønter i de to fund.

Mod Tømmerupfundets 256 mønter er Amagermuseets 85 ikke nogen overvældende formue. Dette kan skyldes, at vi ikke har fundet dem alle, eller også havde ejeren simpelthen ikke flere.

Studerer man 1600-tallets møntpolitik, bliver man hurtigt klar over, at skulle man lægge penge til side til opsparing, skulle det være i dalere p.g.a. deres høje sølvindhold og ikke i den underlødige småmønt. Ser man på det blandede indhold af god og dårlig mønt i fundet, tyder det mere på en sum penge til brug ved daglig handel end på en egentlig opsparing.

Som tidligere nævnt ventede bønderne på Amager til sidste øjeblik med at flygte ind bag voldene; tildels fordi Amager fungerede som spisekammer for København, men også fordi man havde stor uvilje mod at skulle forlade sin gode gård og jord, da man mente bedre at kunne afværge fjendens landgang ved at blive, hvor man var. Derfor kan de 85 mønter godt have været alt det, den gode bonde (hvis denne teori ellers holder stik) ejede og havde den dag i 1658, hvor han blev nødt til at flygte fra den fremturende svenske hær.

I hele 1988 fejrede Danmark Christian IV's jubilæum og som et forsinket bidrag hertil, kom Amagermuseets møntfund. Det viser kongen fra en mindre flatterende side - nemlig som en grov udnyttelse af sin ret til at slå mønter og som en konge, der må have sat grå hår i hovedet på mange af sine undersåtter med den møntpolitik og de krige han førte. Endvidere viser det, at sønnen Frederik III. havde gået i en "God" skole, for også han udnyttede møntregalet ud over det rimelige ved at indføre den grove kronemønt, der er repræsenteret i fundet.

Møntfundet har rejst en lang række spørgsmål, som er mere eller mindre umulige at svare på. Det må blive op til eftertiden at råde bod herpå.

**OM
CHRISTIAN IV'S OG FREDERIK III'S
MØNTPOLITIK.**

Under et velordnet møntsystemvæsen bør hovedmønten forefindes i tilstrækkelig mængde til at formidle omsætningen af større beløb, således at skillemønten kun bruges til at "skille folk ad" i den daglige småhandel og til at dække brøkerne ved større omsætninger. Er der ikke tilstrækkelig hovedmønt, hvorfor større beløb må erlægges i småmønt, sker der en vurdering af småmønten i forhold til hovedmønten, hvilket bevirker, at der danner sig agio på hovedmønten eller disagio på småmønten. som eksempel kan tages en debitor, der skal erlægge en skyld i hovedmønt, og som kun kan skaffe den med småmønt, hvilket vil sige at der må betales en opgæld. Det er ikke uden grund, at man har kaldt det for en beskatning af borgerne, at der udmøntedes for lidt hovedmønt og for megen dårlig småmønt. En højest udemokratisk form for beskatning, der ramte den lille mands skillinge, men ikke rigmandens dalere på kistebunden.

En anden uheldig følge af manglen på tilstrækkelig hovedmønt var dennes forsvinden fra omsætningen. Dette skyldes den økonomiske lov, "at dårlige penge kan drive gode penge ud, men gode penge kan ikke drive dårlige penge ud", en sætning, der tilskrives Sir Thomas Gresham (1519-1579).

Den 20. september 1541 udstedte Christian III. en møntanordning der blev baseret på sølvet. I den danske mønthistorie blev det et skel mellem middelalderen og den nyere tid, men samtidig også begyndelsen til godt og vel 300 års forvirring, rod og kaos.

Ved en ændring af møntordningen i 1544 blev daleren sat i spidsen for møntsystemet, men allerede i 1559, den 18. februar, skrev Frederik II., at han ikke var "til sinds at lade formønte daler". Grunden var ganske enkelt at det ikke kunne betale sig. Dette forhold gjorde sig også gældende da hans søn, Christian IV., overtog tronen og da sølvprisen tilmed var stigende i slutningen af det 16. århundrede, så kongen sin fordel i at slå ringholdig småmønt. Hans møntpolitik gik ud på at tjene på møntregalet - Et forhold hans efterfølgere også benyttede sig af.

Christian IV. drev sin møntvirksomhed med udmøntning af ringe mønt, væsentlig ved indsmeltning af speciedalere han fik ind fra øresundstolden og fra Elfsborg løsen. Hvor mange speciedalere der blev indsmeltet vides ikke, men det skønnes, at der i årene 1612-1625 blev indsmeltet mindst 1.200.000 speciedalere endvidere vides det, at der i 1627 og 1629 blev ommøntet 30.079 speciedalere til 6 og 2 skillinge. Der er således ingen tvivl om, at Chr. IV. i sin regeringstid har indsmeltet et betydeligt antal.

Da landet var underforsynet med hovedmønt, måtte de lavere værdier bestride omsætningen og da der samtidig var flere forskellige møntordninger, bl.a. p.g.a. blandingen af dansk og udenlandsk mønt, blev forvirringen for befolkningen med tiden total.

For at modvirke opgælden mellem speciedaleren og småmønten hævedes speciedaleren i 1602 fra 64 til 66 skilling - En beslutning der

var udsat så længe som muligt, skønt Hamborg allerede i 1580 havde truffet bestemmelse herom. Imidlertid betaltes både i Tyskland og Danmark stadig større opgæld på daleren og 1609 måtte den sættes op igen - Dette blev begyndelsen til en lang række ændringer.

Udviklingen var følgende:

12. maj	1602:	66	skilling
3. februar	1609:	68	"
3. april	1610:	74	"
4. juli	1616:	80	"
1. maj	1618:	84	"
16. november	1619:	96	"
14. februar	1624:	100	"
4. maj	1625:	96	"

Det er egentlig forkert at sige, at speciedaleren blev forhøjet, idet dennes indre værdi forblev den samme. Det reelle forhold var, at en skilling, der stadig beholdt betegnelsen skilling, fra at være $1/64$ spdl. værd faldt til kun at være $1/96$ spdl.

Da kongen stadig ikke var til sinds at slå speciedalere, indførte han 1618, for stadig at kunne tjene på møntregalet, kronemønten. Kronen fik lovmæssig værdi af $1\frac{1}{2}$ speciedaler, hvilket ikke svarer til dens sølvindhold. Kronemønten var ca. 15,3 % ringere end speciemønten og regner man udmøntningsomkostningerne til ca. 4 %, gav det kongen en fortjeneste på ca. 11 %. Dette måtte befolkningen, efter ordre fra kongen selv, ikke få noget at vide om.

I 1619 gennemførtes kronesystemet helt ned til skillingen ved indførelsen af 8,4,2 og 1 kroneskillinge.

Mens skillingene hidtil havde været dele af daleren, var disse kroneskillinge dele af kronen, der blev sat til 96 skilling. Den ny skilling var således $1/96$ krone og $1/64$ daler. Daleren gjaldt på dette tidspunkt 84 dalerskilling.

Sideordnet med de ny kroneskillinge cirkulerede de gamle dalerskillinge, som man forsat regnede med i regnskaberne. I dagliglivet måtte man derfor omsætte de ny skilling til dalerskilling, hvilket med daleren = 84 skilling gav følgende værdier for 8,4,2 og 1 kroneskilling: $10\frac{1}{2}$, $5\frac{1}{4}$, $2\frac{5}{8}$ og $1\frac{5}{16}$ dalerskilling.

Da daleren 16. november 1619 sættes til 96 skilling, opretholdtes kronen som $1\frac{1}{2}$ daler og blev følgelig nu 144 dalerskilling værd mod tidligere 126 dalerskilling.

Efterhånden som landet blev oversvømmet med kronemønt, og det gik op for befolkningen, at sølvindholdet ikke svarede til den lovmæssige værdi, dannede der sig opgæld. Ved møntordningen af 14. februar 1624 måtte kongen bøje sig, og speciedaleren sættes til 100 skilling, mens kronen stadig gjaldt 144 skilling. Kronen faldt herved fra 1,50 til 1,44 speciedaler, hvilket dog stadig var for højt sat.

Forvirringen var ved at nå ukendte højder, og befolkningen var i den grad rystet. Den måtte holde rede på dalerens stadig ændrede skillingstal, nedsættelsen af særlige småmønter, udfinde de for-

skellige mønters indre værdi, der kunne være ret afvigende trods samme pålydende, og således afgøre, om det kunne betale sig at indsmelte dem, eller finde sig i at svare opgæld, og da hvilken. Man skulle forstå begrebet pundpendinge der betød, at 4 og 2 skillingene, der 20. februar 1621 blev nedsat til 3 og 1 ½ skilling, kun var nedsat ved betalinger under en slet-daler (64 skilling), mens de ved betaling af højere beløb skulle tages efter vægt, således at et pund 4 eller 2 skillinge gjaldt 13 slette dalere. Dette betød også, at 4 og 2 skillingene her gjaldt deres pålydende, dog at daleren i denne forbindelse blev regnet til 104 skilling, forudsat at der præsteredes fuldvægtige mønter. Var disse slidte eller undervægtige, gik værdien tilsvarende ned.

I tidens løb havde man følgende værdier at regne med:

1 speciedaler	=	64,66,68,74,80,96,100 eller 96 dalersskilling.
1 "	=	64 kroneskillling
1 "	=	104 skilling i pundpendinge
1 "	=	6 slette mark à 16 skilling = 96 skilling
1 rigsmark	=	16,16 ½,17,18 ½,20,21 eller 20 skilling
½ "	=	8,8 ½,9 ¼ eller 10 skilling
1 krone	=	96 kroneskillling
1 "	=	126 dalersskilling
1 "	=	144 dalersskilling
1 "	=	156 skilling i pundpendinge

Regningsmønter:

1 curentdaler	=	4 rigsmark à 20 skilling = 80 skilling
1 sletdaler	=	4 mark à 16 skilling = 64 skilling i småmønt
1 sletmark	=	16 skilling i småmønt

Endvidere måtte man vide, at en del af skillingsmønterne ikke gjaldt pålydende, men kun en nedsat værdi. Endelig måtte befolkningen ikke alene holde rede på den indenlandske mønt, men også værdien af den store mængde udenlandske mønter der cirkulerede i landet.

Endelig blev det for meget og efter en sønderlemmende kritik fra rigsrådet kom der 4. maj 1625 en ny møntordning, der fastsatte dalereens officielle værdi til:

1 daler	=	6 mark = 96 skilling
1 krone	=	4 mark = 64 skilling
1 mark	=	16 skilling

Kronen eller 4-marken, der var lig 2/3 daler, fik også navnet sletdaler.

Den ny møntordning skulle vise sig at holde til statsbankerotten i 1813. Det vil være en mild overdrivelse at påstå, at de kaotiske tilstande i dansk pengevesen blev løst som ved et trylleslag med den ny møntordning, men det var et stort skridt i den rigtige retning.

Efter møntvæsenets reorganisation ophørte udmøntningen af kroner, der nu ikke længere kunne betale sig. Da kongen ikke kunne undslå sig ved i skatter m.v. at modtage sin egen mønt til den lovmæssige

værdi, fremkom der et tab, hvad enten han udgav mønten igen, hvilket kun kunne ske mod opgæld, eller han lod den indsmelte og om-mønte til speciedalere. Rigsrådet regnede med, at det ville koste ca. 20 % at foretage denne omsmeltning, hvilket var et betydeligt tab fordi kongen ved udmøntningen i sin tid kun havde tjent ca. 11 % .

Det var ingen vanskelig beslutning for kongen at følge rigsrådets henstilling og vedtage den nye møntforordning, idet han håbede at de nyopdagede sølvlejer i Norge kunne give en indtægt til afløsning af den fortjeneste, han tidligere havde haft ved at forvandle speciedalere til dårlig småmønt. Kongen lod nu slå speciedalere af det norske sølv, men allerede i 1627 med Danmarks indtræden i 30-årskrigen så han sig nødsaget til at lade tre formuende borgere i København som møntforpagtere slå ringe mønt igen.

Atter standsede rigsrådet disse udmøntninger, og da kongen ikke længere kunne få nogen profit af sit møntregale, lod han efterhånden Mønten gå i stå. Den 13. november 1636 blev Møntens folk sat på ventepenge, og fra årene 1635-43 kendes ingen mønter fra København bortset fra nogle få guldmønter.

I december 1642 brød Torstenssonkrigen ud, efter at Christian IV. i Årevis havde modarbejdet Sverige, og derved kaldtes atter den Københavnske Mønt til live. Riget fattedes penge, og møntvæsenet måtte give sit tilskud til krigens førelse, hvad kongen søgte at skjule for befolkningen ved at påbyde, at der heller ikke denne gang måtte offentliggøres noget om mønternes værdi. De gav nemlig kongen en fortjeneste på ca. 22 % .

Møntvirksomheden genoptoges 11. marts 1644 med krigsmønt - Det var ringholdige 2 og 1 marker, kaldet "Ulfeldter" eller "Hebræere". Corfitz Ulfeldt var jo rigshofmester, mens "Hebræer"-navnet sigtede til indskriften "Justus Jehova Judex", hvorved kongen appellerede til Guds dom.

Det er klart, at de som krigsmønter ikke havde fuldt ud den værdi, som de gav sig ud for at have. Trods deres mindre værd forlangte kongen dem anerkendt efter pålydende som betaling ved leverancer til hæren, og ydermere hævede en forordning af 10. december 1647 rigsdaleren til 104 skilling. Dette var i enhver henseende utilfredsstillende, men først en måned efter kongens død redresserede rigsrådet, der nu var indehaver af regeringsmagten, forholdet ved at føre speciedaleren tilbage til 96 skilling og nedsætte Hebræer 2 og 1 markerne fra 32 og 16 skilling til 28 og 14 skilling.

Christian IV. betragtede møntvæsenet som en indtægtskilde, man ikke kun udnyttede, når der var krig og nød på færde. I hans møntpolitik afspejler sig hans enorme energi, skønhedssans, rastløshed og pengetrang. Hans bygninger og kostbare husholdning blev bl.a. finansieret ved den fortjeneste, der lå i at slå ringe mønt af de speciedalere, der kom ind gennem sundtolden. I en meddelelse af 15. maj 1613 til tolderne i Danmark og Norge hedder det at den "told og rettighed som os og kronen kan tilkomme bør indleveres til rentekammeret i rigsdaler og ikke i guld,markstykker eller anden mønt".

En vis undskyldning for Christian IV's møntpolitik er, at Danmarks

naboer selv slog ringe mønt, der her ville fortrænge den gode mønt, selv om man forbød indførsel af dårlig og udførsel af god mønt.

Christian IV's møntpolitik kunne ikke undgå at få følger for hans søn og efterfølger Frederik III. Rigsrådet ville ikke længere være henvist til den utaknemmelige opgave at afbøde virkningerne af kongens møntforringelser, så i Fr. III's håndfæstning af 8. maj (6. juli) 1648 §48 hedder det: "Skal og icke nogen for- andring eller forordning ske med mynten uden det sker med sampt- lige rigens raads villie och samtycke". Dette skete godt og vel ½ år før Frederik III. blev kronet.

På trods af håndfæstningen lod kongen 9. marts 1651 slå søsling og hvid af kobber. Der blev slået 1.000 daler af hver, hvilket gav kongen en fortjeneste på ikke mindre end 1.026 daler. Da det blev klart for rigsrådet, hvad der foregik, blev der straks grebet ind, og 19. februar 1652 udgik missive til lensmændene om, at kobbermønterne indkaldtes og indløstes med gangbar mønt.

Godt et år før blev der i flg. ordre (af 9. maj 1651) slået de første kroner - Overvejende 4-markstykker også kaldet sletdaler. Kronen blev benyttet til handel, og p.g.a. deres høje sølvindhold (Kronedaleren indeholdt 24,375 g. fint sølv; speciedaleren antagelig 25,781 g. fint sølv.) blev de hurtigt populære både her og i udlandet, hvor de ikke alene blev modtaget med glæde, men også efterlignet. De svenske 4 og 2 mark kom så nær, at man en overgang talte om en møntunion.

13. april 1652 fik møntmester Heinrich Köhler ordre til "at slaa Slettedaler paa lige skrot og lod, som 2-markstykker i Vort Rige Norge nu slaas". Hermed indførte Frederik III. den grove kronemønt i Danmark udelukkende for vindings skyld. Kronemønten var 10,85 % ringere end speciemønten.

Man kan ikke bebrejde Frederik III., at han, ligesom sin far, skaffede sig en fortjeneste ved møntregalet - Dette var ganske almindeligt landene over. Den møntherre, der ikke havde tilstrækkeligt eget sølv, måtte forringe mønten for at skaffe dækning for omkostningerne ved at ommønte anden mønt, og en moderat fortjeneste var derfor kun rimelig. Imidlertid var den fortjeneste Fr. III. skaffede sig ved indførslen af de grove kroner og ved at slå for mange 2-skillinge ganske urimelig.

I slutningen af Frederik III's regeringstid blev man klar over, at der var grund til at kikke møntforholdene efter i sømmene, og det blev så Christian V., der måtte prøve at rage kastanierne ud af ilden med en ny møntordning af 22. marts 1671.

Dette hjalp dog ikke stort, og i 1813 kom så det endelige sammenbrud med statsbankerotten, og en reorganisation af møntvæsenet blev nødvendig.

I sammendrag består møntfundet af følgende:

**Christian d. IV.
1588-1648**

1 stk.	8-skillling	1607		
1 "	8-skillling	1608		
2 "	1-mark	1614		
1 "	1-mark	1617		
33 "	2&4-skillling	o. 1620	DK og Hertugdømmerne	
2 "	4-kroneskillling	1620		
1 "	8-kroneskillling	1620		
2 "	8-skillling	1624		
1 "	12-skillling	1624		
1 "	16-skillling	1624		
1 "	6-skillling	1625	"Lybsk"	Glückstadt
2 "	2-mark	1644	"Hebræer"	Norge
1 "	2-mark	1644	"Hebræer"	
1 "	1-mark	1644/47	"Hebræer"	Norge

**Frederik d. III.
1648-1670**

1 stk.	2-mark	1650	Norge
1 "	2-mark	1652	Norge
4 "	2-mark	1653	Norge
1 "	2-mark	1654	Norge
1 "	4-mark	1654	
3 "	4-mark	1655	
1 "	2-mark	1655	Norge
1 "	2-mark	1657	Norge
1 "	2-mark	1657	
6 "	4-mark	1657	
1 "	4-mark	ulæselig	

**Dronning Christina
Sverige
1632-1654**

1 stk.	1-mark	udateret	Sverige
5 "	2-mark	udateret	Sverige

**Carl d. X. Gustav
Sverige
1654-1660**

3 stk.	2-mark	udateret	Sverige
2 "	2-mark	1656	Sverige

Erkehertug Ferdinand II.
Tyrol
1564-1595

1 stk.	Daler	udateret	Tyrol
--------	-------	----------	-------

Nederlandene

1 stk.	Daler	1629	Nederlnd.
1 "	½-daler m/stofrest	ulæselig	Nederlnd.

MØNTMESTRE og UDMØNTNINGER
vedr. de enkelte mønter i fundet.

Mønter slået under Chr. IV. i København.

8-skillling	1607 og 1608: Nicolas Schwabe udmøntede i årene 1606, 1607 og 1608 for i alt 59.615 dlr.
1-mark	1614: Hans Flemming og hans søn Caspar udmøntede i alt 131.856 dlr. af denne mønt i perioden 1612 - 1618 (Antallet af udmøntninger 1614 og 1616 kendes ikke). Marken havde i 1614 en værdi svarende til 1/4 daler = 18½ skillling.
1-mark	1617: Johan Post har møntet i alt 70.154 dlr. i samme periode. (Antallet af årgangen 1614 kendes ikke.) I 1617 var markens værdi sat til 1/4 dlr. = 20 skillling.
8-kroneskillling	1620: Nicolas Schwabe udmøntede i 1620 for 13.200 dlr.
4-kroneskillling	1620: Nicolas Schwabe udmøntede i 1620 og 1621 for 9.330 dlr.
4-kroneskillling	1620: Johan Engelbrecht udmøntede i 1620 og 1621 for 1.705 dlr.
8, 12 og 16-skillling	1624: Nicolas Schwabe. De tre mønter er udmøntet for henholdsvis 87.497, 53.080 og 31.032 daler i 1624 og 1625. Ved forordning af 4. maj 1625 blev en del småmønt - samt kronen - nedsat. 8-skillling blev 6 2/3 skill. værd 12-skillling " 10 " " 16-skillling " 13 1/3 " "

Mønter slået i Christiania, Norge.

1 og 2-mark "Hebræer"	1644: Peter Grüner begyndte i henhold til møntordinans af 25. maj 1644, at slå de ringe "Hebræer" 1 og 2-mark der ved forordning af 21. marts 1648 nedsattes til 14 og 28 skillling eller 6 6/7 mark = 1 daler. Af 1 og 2-mark er der, ved Mønten i Christiania, i årene 1644-1647, udmøntet for 110.605 dlr.
2-mark "Hebræer"	1644: Heinrich Köhler udmøntede i årene 1644-1647 for 78.959 dlr.. Ved forordning af 21.3 1648 nedsat til 28 skillling.

Mønter slået i Glückstadt.

2 og 4-skillling "Lybsk" 1620: Albert Dionis' første opgave, efter sin tiltræden, var udmøntningen af 2 og 4-skillinge til et samlet beløb af 88.450 dlr.. Ved forordning af 16.8 1622 nedsat til henholdsvis 3½ og 7 skillling dansk, en nedsættelse der ikke nåede at blive effektiv, for 4.5 1625 kom en ny forordning der fastsatte værdien til 3 1/3 og 6 2/3 skillling dansk.

6-skillling "Lybsk" 1625: Albert Dionis. Udmøntningens størrelse kendes ikke. Til gengæld foreligger der oplysninger om møntfoden. Møntfoden kan betegnes som bestemmelsen af, hvor megen mønt der udmøntes af en vis vægtenhed metal. I dette tilfælde sølv. Vægtenheden var den kølnske mark, der i Berlin 1821 blev fastsat til 233,855 g.. Ved udregningen af møntfoden er denne vægt anvendt i det den antagelig har været den samme i 1600-tallet.

Møntens vægt	Finhed i tusindedele	Finvægt (indholdet af rent sølv)	Møntfod Den fine kølnske mark udbragt til
2,923 g.	0,888	2,598 g.	11.251 dlr.

Mønter slået under Fr. III. i København.

2-mark 1657: Heinrich Köhler. Udmøntningerne
4-mark 1654: kendes ikke, da møntregnskaberne
1655: delvis mangler.
1657: Møntfoden er opgivet til 10.418 rdl.kr..
Udmøntet som kronemønt - omsætningsmønt.

Mønter slået i Christiania, Norge.

2-mark 1650: Peter Grüner. Hvor stor udmøntningen har været vides ikke, men
2-mark 1652: møntfoden er opgivet til 10.418
1653: rdl.kr.
1654

**MØNTSTEDER og MØNTMESTRE
UNDER CHR. IV. og FR. III.
(Vedr. møntfundet)**

Christian IV.:

København.

Mønten i København åbnedes i 1593 i den gamle Mønt i Sct. Clare kloster. Den tredje møntmester der virkede her var:

Nicolas Schwabe fra Dresden. Han fik 7. september 1595 (14. februar 1596) bestallingsbrev som kgl. stempelskærer og blev 25. juni 1602 beskikket som møntmester. Han virkede som kgl. møntmester, indtil han mellem september 1613 og marts 1614 overtog Mønten i forpagtning, en virksomhed der sluttede med regnskab den 20. januar 1622.

1615-16 blev den gamle klosterkirke nedrevet, hvorefter Mønten flyttedes til Pilestræde op mod Møntergade. 1623 blev Mønten anlagt ved Holmens kirke og den gamle ankersmedie, hvor der var slået mønt i Frederik II's tid. Ved bestalling af 21. august 1624 genansattes Schwabe som kgl. møntmester, idet kongen atter ønskede Mønten drevet for egen regning. 29. september 1628 fik Schwabe kgl. bevilling på en årspension. Han døde i marts 1629.

Hans Flemming blev møntmester i henhold til bestalling af 28. maj 1607, fornyet 28. september 1609. Imellem oktober 1610 og juli 1611 flyttedes Mønten til et sted uden for Københavns Østerport. Hans Flemming døde mellem 14. maj og 8. juni 1614 og efterfulgtes af sønnen **Caspar Flemming**, der i 1614 slog mark og skilling og 1615 skilling. Møntningen ophørte 7. april 1615. Hans og Caspar Flemming slog mønt til et samlet beløb over 290.000 daler.

Ved oprettelsen af Mønten i Helsingør, i 1607, blev Hans Flemming den første møntmester der fik Mønten i forpagtning. Han fik bevilling til, for egen regning, at slå mønt mod at betale en afgift, beregnet af udmøntningens omfang og art. For de gode mønter var slagskatten mindre end for de ringere, hvor fortjenesten var størst. Mens den kgl. møntmester ikke var interesseret i at forringe mønten, var det nødvendigt at kontrollere, at forpagtningsmøntens indehaver ikke skaffede sig ulovlig fortjeneste ved at fravige udmøntningsordrernes bestemmelser om vægt og lødighed, hvilket navnlig kunne ske, uden at det var let at konstatere, ved at slå af på lødigheden. Forpagtningsmønten medførte en forringelse af mønten, idet møntmestrene påvirkede kongen til at tillade udmøntning af dårlig mønt, der gav møntmestrene større fortjeneste og kongen højere slagskat. Det må retfærdigvis siges, at selv om der gennem tiderne var sorte får blandt møntmestrene, synes de fleste dog at have overholdt udmøntningsordrerne.

Johan Engelbrecht virkede som møntforpagter i København 1620-1622 og i Frederiksborg 1622 til 30. oktober 1623, hvor et møntværksted blev indrettet på Frederiksborg slot i møntporten eller audienshusets stueetage ved indkørslen nordfra ad Kongevejen, ikke længere fra kongens sengekammer, end at han kunne høre, hvert slag, når der var stille.

Heinrich Köhler blev møntmester ved bestalling af 27. marts 1644, da krigen nødvendiggjorde genoprettelsen af den kgl. Mønt. Denne havde været lukket siden 1636. Mønten indrettedes på Københavns slot i hjørnet mellem riddersalsfløjen og rådstuefløjen.

Johan Post, der allerede 1596 nævnes som Isensnider, stempelskærer, overtog Caspar Flemming's møntværksted 16. maj 1615. At der findes mønter, markstykker, med Post's mærke med årstallet 1614, skyldes antagelig, at han ved overtagelsen af møntvirksomheden var kommet i besiddelse af et ældre forsidestempel, som han anvendte, indtil han fik skåret nye stempler. Ifølge regnskaberne sluttede post sin virksomhed 18. januar 1622 efter at have slået mønt til beløb over 370.000 daler.

Peter Grüner blev udnævnt til møntmester ved den Kgl. Mønt ved ansættelsesbrev af 29. september 1628, bekræftet ved forordning af 30. oktober s.å.. Han virkede, indtil møntvirksomheden standsede 1636. Da han var uvirksom, søgte, og fik, han 1643, stillingen som møntmester i Christiania i Norge. I henhold til møntordinans af 25. maj 1644, begyndte Grüner at slå 1 og 2-mark - De såkaldte "Hebræere".

Stemplerne, til "Hebræer"-mønterne, er skåret af stempelskærer Hans zum Busch der blev ansat som stempelskærer ved Mønten i København 27. marts 1644.

I årene 1644-1647 blev der, ved Mønten i Christiania, udmøntet 110.605 daler.

Peter Grüner virkede, som møntmester i Norge, til sin død sidst i 1650.

Glückstadt.

Albert Dionis blev, efter henvendelse til Christian IV. om at give ham en forpagtningsmønt i hertugdømmerne, møntmester ved bevilling af 7. juli 1619. Ved samme bevilling samt "Zulass" af 20. april 1620 bemyndigedes Dionis til at slå "Denninge" med kongens billede - "Wan wir im kuriss ritten". Der blev da, på Mønten i Glückstadt, slået 1, 2 og 4-skillinge Lybsk. Af disse mønter, der er uden årstal, er der udmøntet ca. 88.450 daler. Da Christian IV. havde brug for penge, bl.a. til at betale lønninger ved arbejderne i Bredsten og Glückstadt, tillod han slagning af ringholdig mønt der kunne give ham en høj slagskat.

Albert Dionis var, før sin henvendelse til kongen, blevet forjaget fra Hamborg for, i Altona, at have drevet møntforfalskning i grev Ernst af Holstein-Schauenburgs tjeneste. Han virkede til 1630.

Frederik III.:

København.

Heinrich Köhler, ansat 27. marts 1644 ved den kgl. Mønt, virkede først på Københavns slot og fra 1654 i skolemester David Reich's hus på Købmagergade (nuv. nr. 26), indtil han, 12. marts 1662, af-løstes af Johan Stichmann.

Udmøntede i årene 1644-1647 78.959 daler.

Christiania, Norge.

Mønten blev oprettet 1627 og indrettet på toldboden, den tidligere smedje, i Oslo. På grund af pesten blev den 1631 midlertidig flyttet til Bragenes ved Drammen. 1638 blev den anbragt i et grundmuret hus, der blev bygget på Hovedtangen nedenfor Akershus.

Peter Grüner virkede til sin død i slutningen af 1650. Hans mærke findes endnu på mønter slået i 1651, inden efterfølgeren havde skåret stempler med sit mærke.

Frederik Grüner, søn af Peter Grüner, fik møntmesterbestalling 14. januar 1651, fornyet 20. juni 1662 i anledning af statsforandringen.

Peter og Frederik Grüner havde Mønten i forpagtning for 1 og 2-skillinge, mens de havde Mønten på fast løn for speciedaler og kronemønt.

Udmøntningens størrelse kendes ikke.

BILAG

Beretning om besigtigelse af møntskattefund fra Store Magleby museums­gård, nedlagt efter 1657 (under belejringen af København 1658-59?).

Fundet var gjort på mark vest for den gamle museums­gård (adresse Hovedgaden nr. 12, Store Magleby) på et område, der var ca. 5 x 1 meter i længden og med en koncentration på 1 a 2 kvadratmeter.

Finder Michael Ahlström, museumsassistent. Først var der fundet en større mønt, derefter flere mønter, endelig efterundersøgelse med detektor, hvorved der var fundet mange. Fundperiode 31.marts ff.

Seks af mønterne er fundet tæt på hinanden og således at skår med en ben af en rødler­spotte (indvendig glaseret) må formodes at have været beholder. (Fundsituation oplyses fotograferet af M.A., der også har foretaget indmålinger og ført udførlig daglig beretning)

Summarisk indhold:

Danmark-Norge, Frederik III, 4 mark, 10 stk., en del fra 1657 (slutmønter)

2 mark, 9 stk.

Christian IV, 2 mark 1644-45 ("Ulfeldt"), 3 stk.

1 mark, do, 1 stk.

1 mark, 1614-17, 3 stk.

16 sk. 1624, 1 stk.

12 sk, 1624, 1 stk.

8 sk. 1608, 1 stk.

8 sk., 1624, 1 stk.

8 sk., 1625, 1 stk.

8 sk., kroneskilling, 1 stk.

4 stk., kroneskilling, 1 stk.

Denninge fra Danmark og Hertugdømmerne, o. 1620,

2 sk. lybsk, 23 stk

4 sk. lybsk, 6 stk.

Sverige, Christina, 2 mark, 4 stk.

1 mark, 1 stk.

Carl X Gustaf, 2 mark, 5 stk.

Holland, daler 1629, 1 stk.

Nederlandsk halvdaler med tekstilrest, årstal ses ej., 1 stk.

Tyrol, ærkehertug Ferdinand, daler, uden år (død 1595, fundets ældste mønt) 1 stk.

I forbindelse med fundet blev der fundet to blykugler.

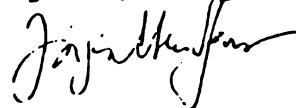
Det må anbefales, at der foretages en regulær arkæologisk undersøgelse, således at man kan være sikker på, at alle rester af dette skattefund bliver bjerget, og at detektorbrugere m.fl. ikke bliver fristet unødigt.

Fundet kan sammenlignes med et andet svenskekrigsfund fra Amager, Tømmerup-fundet fra 1921, hvor en sum på 256 mønter blev fundet tæt ved kroen, på et sted hvor en ejendom var brændt 1901. (FP 1466. Slutmønten synes at være fra 1654, men de fleste af mønterne var 2-skillinge og skillinge fra 1625 ff. Disse uhyre udbredte, men lidet lødige nominaler var ikke repræsenterede i det nye fund.

Derimod har begge Amagerfund det til fælles, at de har svenske markstykker, som ellers sjældent ses i danske 1600-talsfund. Det nye fund har i alt 10 stk., det ældre 4 stk.

7.april 1989

Jørgen Steen Jensen.

MØNTSKATTEN FRA TØMMERUP.

I 1921 blev af gårdejer Jacob Fischer, Tømmerup afleveret 256 sølv- , mønter til Nationalmuseets Mønt-og Medaljesamling. I museets fund-protokol står, at " mønterne fandtes af gårdejerens søn ved pløjning på hans faders mark i Tømmerup (naboejendom til kroen) på Amager i nærheden af det sted, hvor gården, der brændte 1901, tidligere havde ligget. Mønterne lå i et lag aske, ellers var intet at bemærke. I godtgørelse betales 150 kr."

I sammendrag bestod møntsamlingen af følgende:

DANMARK

<u>Christian 4.</u>	<u>udmøntet</u>	<u>ialt stk.</u>
Tomark	1644-47	34
Mark	1617-44	17
Fireskilling	1644-45	11
Toskilling	1625-48	19
Skilling	1611-44	9

Frederik 3.

Toskilling	1648-54	108
Skilling	1649-54	21

NORGEChristian 4.

Toskilling	1647	1
Skilling	1643-44	2

Frederik 3.

Tomark	1652-53	2
Toskilling	1649-54	9
Skilling	1649-55	13

HERTUGDØMMERNEChristian 4.

Otteskilling	1642	1
Halvskilling	1624-25	2

Møntskatten fra Tømmerup - fortsat

Journal nr.

Deres journ. nr.

SVERIGE.

Dronning Kristina

	<u>udmøntet</u>	<u>ialt stk.</u>
Tomark	1649	2
Mark	1647-50	2

HOLLAND.

Utrecht

Rejhsdaler	1639	1
------------	------	---

TYSKLAND.

Ferdinand 3. Rostock	1639	1
R.thaler		
" Frankfurt	1650	1

Omregnet bliver det 2180 skilling eller 22 dalere 4 mark 4 skilling (udregnet på grundlag af Chr.4,s møntreform fra 1625, der fik gyldighed helt op til 1813)

Det må være overvejende sandsynligt, at mønterne er nedgravet, da Carl 10. Gustav,s tropper huserede omkring København, og herunder også på Amager, i året 1658.

Krig og angst for plyndring med nedgravning af sølvtøj og mønter, kendes gennem hele historien, ikke mindst i Chr.4,s og Fr.3,s tid. Meget af det nedgravede blev ikke hentet frem igen, da ejermændene var omkommet. Omkring 50 fund fra denne tid kendes fra Jylland og Fyn, men der er bemærkelsesværdige få på Sjælland, endda kun to fra Hovedstaden. Det ene af disse fund bestod af store værdier, gemt under gulvet i Børsen.

Hertil kan nu lokalhistorisk set, føjes det betydelige fund fra Tømmerup, som åbenbart ikke tidligere har været omtalt.

På Læsø blev i 1982 (omtalt i tidsskriftet "Skalk") fundet en meget stor sølvskat nedgravet under en gård, hvilket er sket op til den Skånske Krig omkring 1675. Ejeren har været en navngiven gårdmand, der som den x

fortsat på bageste

resultatrige efterforskning har påvist, med held havde deltaget i øens omfattende skudehandel på Norge.

I beskrivelsen af fundet har professor Bjarne Stoklund omregnet skattens værdi i stude og tønder saltet torsk! Bruger vi nu forsøgsvis denne målestok på fundet fra Tømmerup, bliver det til 4 stude eller 8 tønder saltet torsk - en ikke ringe værdi, som måske for Amager-bonden har været større end her angivet.

Svend Jans

N 36° I RECOVERED / OND 1700
15-21 M. GARDEN PLANT
YOUNG WERE 17 MATURE.

KILDEANGIVELSE

- Bendixen, Kirsten : Danmarks Mønt, 2. udgave, Nationalmuseet, København 1976.
- Dirchsen, Jan : Hollænderbyen og dens mennesker, Nationalmuseet, København 1982.
- Galster, Georg : Mønt, København 1965.
- Hede, Holger : Danmark og Norges Mønter 1541-1963. København 1964.
- Lindeberg, Lars : Arvefjenden, København 1985.
- Nicolaisen, Chr. : Amagers historie, København 1909. Genoptrykt 1981.
- Riber, Hermann : Hollænderbyens bomærker. St. Magleby's gårde, indretning og ejerforhold. København 1975.
- Schou, H. H. : Beskrivelse af danske og norske mønter 1448-1923, København 1926. Genoptrykt 1983.

